

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

❖ Julius ❖

SZAMOSÚJVÁRTI,

TODORÁN ENDRE „AURORA“ KÖNYVNYOMDÁJA.

T a r t a l o m.

- Dr. Simay János*: Csákány Adeodát (Arczképpel).
Dr. Molnár Antal: Hárun bej. II.
Cselingárián Jakab: A keleti örmények társaséletéből.
Kritsa Klára: A szép Rózsa. II. (Elbeszélés az erdélyi örmény életből).
Govrik Gergely: Mechithár és a bécsi mechitháristák. III.
Markovich Jakab: Felső-Armenia. III.
Szongott Kristóf: Négy világrészből. IV.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK:

Szent-Gergely napján.
Az orosz alkotmány-tervezet.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

San-Lazzaro ünnepe.
Zene-konservátorium.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Erzerum kereskedelme.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

A szamosújvári jubileum.

Negyven év egymást felváltó nemzedékeinek vallás-
erkölcsei kiképzése szolgál azon egyházi férfiú ünne-
peltetésének méltó jogcímeül, kinek arczképét e
sorok élén adjuk.

A ki, mint az Úr asztalának hűséges szolgája, papi pályájára visszatekintve, így szólhat magáról: »Szerettem Uram mindenkor a Te házad ékességét és a Te dicsőségednek lakhelyét,« tanári működésével is tartós emléket állított nevének sokak szívében, kik az ő buzgó vezetése mellett sajátították el, már zsenge korukban, a katolikus tanok szellemirányát és alapigazságait.

Számosan azok közül, kik egykor tanítványai valának, közös albumban egyesíték névirásaikkal ellátott arcképeiket, hogy a megemlékezés látható jeléül, egy szerény, de maradandó emléket nyujtsanak át az ünnepelt tanár és egyházkerületi esperes jubileumára, melyet a most bezárult negyvenedik tanév végén rendeztek az ő tiszteletére.

Együtt vannak képviselve e közös emlékkönyv lapjain sokan, kik a hon különböző vidékeire szétszórtnak, közeleti tevékenységük által részben már ismert nevet vívtak ki maguknak, — avagy mint köznapi munkások foglalkoznak az élet ama különböző hivatásaiban, melyet kinek-kinek az isteni Gondviselés bölcs rendelkezése kijelölt.

E sorok írója, mint ama közmunkások egyike, habár megbizás nélkül, de bizonyára közegyetértéssel adhat nyílt kifejezést a „negyven év“ tanuló ifjúsága nevében, a hála és a tisztelet egyetemes érzelmeinek; egybefűzve azokkal e hazafias és keresztény eszméktől áthatott irodalmi közlöny szerkesztőségének is őszinte üdvözetét!

Midőn tehát ez igénytelen emléksorokban némi visszhangot adnék az ünnepelt irányában nyilvánuló közelsémerésnek, — legyen szabad a koszorúba foglalt név mellé részemről is odatűznöm egy szerény kis virágot: gyermekéveimből a férfikorra átöröklött hálatartozásom ne felejtset!

Dr. Simay János.

Hárun bej.

— *Egy albániai örmény élményei Párisban.* —

Jules Simon emlékirataiból.

II.

Hárun bej a fiát a régi Charlemagne-collegiumban akarta taníttatni, a melyet manapság Charlemagne-lyceumnak neveznek.

— Nem óhajtom, így szólt hozzám, hogy a fiam benlakó legyen. Ezeknek a túlságig rendszabályozott élete nem a szabadság iskolája. Szükséges, hogy egészen fiatal korában megtanuljon önmagára támaszkodni.

Megmondta az igazgatónak — az érdemes Broca állott akkor az intézet élén, — hogy választott a tantervben felsorolt tárgyakból, s hogy nevezetesen nem akarja azt, hogy a fia latinul tanuljon. Broca tiltakozott ellene.

— De hisz' csak én vagyok a fiának ura?

— Nem, válaszolta Broca, ha egyszer reánk bizza őt, többé nem az öné. Nem ön, hanem Batbie ur*) határoz a fölött, mit szabad tudnia és miben nem szükséges jártasságot szereznie.

Ezt a beszédet sehogy sem volt képes megérteni Hárun bej.

— Vigye a fiát a Chaptal-tanintézetbe, mondá Broca, ott nem lesz kénytelen latinul tanulni, ha ön úgy kívánja. Ez nagyon alkalmazkodó intézet, engedni szokott a családok óhajtásának. S miután ön külföldi, megteheti, hogy egyáltalában semmiféle iskolába ne küldje a fiát. De ha francia lenne, az ének s a katonai gyakorlatok is köteles tantárgyat képeznének fiára nézve.

* * *

Hárun bej a hazájából hozatott munkásokat.

— Nagyon jóra való, szorgalmas és józanéletű emberek, így szólt. Naponta tizenegy órát dolgoznak, megszoktak engedelmesskedni nekem, s szeretnek is, mert jól fizetem őket s tudják, hogy nem hagyom őket el a szükségben.

*) Az akkori francia közoktatási miniszter.

Értésére adták, hogy óránként hatvan centimeot kell fizetnie a munkásoknak ötven centime helyett, a melyben megegyezett velök.

— De hisz' ötven centime-al tisztességesen meg van fizetve az oly munka, a mely nem kíván semmiféle szakismeretet. Be is érik vele a munkásaim.

— Mind szép, volt a hivatalos válasz, de a városi hatóság megállapította a munkabéreket s önnek ehhez kell alkalmazkodnia.

Belenyugodott.

— Nem számítottam ugyan erre, mondá, de hát az anatóliai s epirusi birtokaim lehetővé teszik, hogy kikerüljem a csődöt.

Nyolcz nap mulva újabb ügye támadt. Megidéztek a prefecturára.

— Ön kilencszáz munkást foglalkoztat, így szóltak hozzá. Ezek közül csak háromszáz a francia, a többi albániai. Bocsásson azonnal el háromszáz albániait s fogadjon fel helyettük francziákat. Csak annyi van megengedve, hogy az alkalmazott munkások egy harmad része lehessen külföldi, s ez is nagy kedvezmény s a francia nemzet hagyományos vendégszeretetének a kifolyása.

A hivatalnok, a ki ezt tudtára adta, nem mulasztá el hozzátenni, hogy ez a kedvezmény sem fog sokáig tartani, hogy a megtürt idegen munkások számarányát negyed-részre, sőt meglehet, tizedrészre fogják leszállítani.

— S még e csekély számra nézve sem forog fenn teljes biztonság, így folytatta. A törvény és a szabályrendeletek nem kifogásolják ugyan, de mi nem állhatunk jót a munkásokról. Meglehet hogy elfogják venni a szerszámokat albániai társaiktól, a mihez egyik előkelő hivatalnok nézete szerint joguk van; meglehet, hogy beszüntetik a munkát, s minthogy a városi hatóság segíyezni fogja őket, végre is ön lesz kénytelen engedni. Jobb lesz ha minjárt ezen kezdi.

Augustus hó volt. A munkások reggeli hat órakor jelentek meg a műhelyben s délutáni hat óráig maradtak ott. Leszámítva egy órát az étkezésre, tizenegy óra volt a munkaidő. Egyszerre csak jelentik Hárún bejnek, hogy a munkások hét órakor jönnek s ötkor távoznak. Elment közéjük.

— Igen, így szóltak hozzá. A szabály kilencz órai munkaidőt állapít meg.

— De hisz' nagyobb fáradság nélkül dolgozhatnak tizenegy órát s ezáltal növelhetik a munkabérekét.

— Ó nem, el van határozva, csak kilencz órát dolgozunk. Különben is, ime itt van a városi hatóság szabályzata.

— Ám legyen, válaszolá Hárún bej; a kiknek jobban tetszik dolgozzanak kilencz órát, de a kik többet akarnak keresni, folytatni fogják a tizenegy órai munkát. Teljes szabadság!

— Lehetetlen, így szóltak a munkások. Máris beszélnek a munkaidőnek hét órára való leszállításáról. Ezt még tanulmányozzák; jelenleg azonban kilencz óra a napi munkaidő, egy perczel se több.

Hárún bej jó kedélye kifogyhatatlan volt. Nem zavarták meg a műhelyekben előfordult balesetek sem. Tágas, jól szellőztetett barakkokat építtetett, melyekben a sebesülteket s betegeket gondozták, természetesen az ő költségén. Sőt hozatott Albániából egy orvost is, a kiből egészen megbizott s a ki csodás gyógyításaival ki is érdemelte a bizalmát. Nem volt kuruzsló, hanem gyakorlott és tanult ember, a ki Franciaországban nyerte a kiképeztetését s több dolgozatot is küldött be az orvosi Akademiához. Egy szép napon megidéztek a rendőrbiztos elé.

— Azt beszélik, hogy ön gyógykezel, a nélkül, hogy orvos lenne. Van-e diplomája?

Előmutatta a belgrádi egyetem által kiállított diplomát.

— Ez nem elég, szólt a biztos, francia diploma kell, vagy a közoktatási tanács meghallgatása után a minister által kiadandó egyenértékesítési nyilatkozat.

Az orvos kénytelen volt felhagyni a betegek gyógyításával. Hárún bej megtérítette számára a hazautazás költségeit s bő kártalanítást csatolt hozzá.

Szelid lelkülete s azon feltett szándéka daczára, hogy mindent a kellemes oldaláról tekintsen, végre is ki hozta a sodrából barátomat a sok zaklatás.

— Utóljára is, így szólt, nem vagyok én se francia, se párisi. Máshova is elvihetem a millióimat. Annál rossz-

szabb lesz Párisra nézve. Csak egy részét fogja megkapni a Haussmann-boulevardnak.

Egy váratlan esemény sietteté az elhatározását.

Meghagyta a kőműveseknek, hogy a mozgó állványok felüggesztésénél vastag, új köteleket használjanak. Egyik munkavezető megszegte a határozott utasítását s hogy megtakarítson néhány francot, félig rohadt s elégtelen vastagságú köteleket alkalmazott. Maga esett először áldozatául a csalásának, mert a mint feltette a lábát a deszkára, melyen több munkással együtt dolgoznia kellett volna, elszakadt a kötél, leesett s összezúzta a vállát. Ez a pillanat nem volt alkalmas arra, hogy szemére lobbantsák hibáját. Hárún bej kórházba vitette, személyesen jelen volt az első bekötözésénél, meggyőződött róla, hogy mindennel el van látva s csak azért távozott, hogy pénzt és vigaszt nyújtson a családjának.

Néhány nap múlva a rendőrbíróság elé idézték s tetemes kártalanítás fizetésében marasztalták el a munkás számára, a ki egy baleset folytán (melynek maga a munkás volt egyedüli okozója) hosszabb időre munkaképtelenné vált.

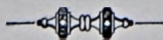
— Elmegyek, így szólt hozzám Hárún bej, visszatérek Albániába. Nem találtam meg Franciaországban azt, a mit kerestem.

— S mit kerestett ön itt, barátom.

— A szabadságot! válaszolta. Nem találom sehol. Se a családi tűzhelynek, se a lelkiismeretnek, se a munkának szabadságát. Ön maga sem szabad, ámbár francia. A túlzásig kormányozzák és rendszabályozzák.

— Csalódik. Igaz, hogy alkotnak oly szabályokat, a melyek nekem nem tetszenek. Igaz, hogy bíróság elé idéznek, a mely elmarasztal. De ezeket a bírakat az igazságügyminister nevezi ki, az igazságügyministert meg a köztársaság elnöke; magát a köztársaság elnökét az egyesült két kamara választja, ezeknek tagjait pedig a francia nemzet választókerületei, melyekben nekem is szavazatjogom van. Mindezen emberek alkotmányos testületekhez tartoznak, melyeknek szervezésénél nekem is egy tized milliódny részem van. Megrendszabályoznak, megbírságot, becsuknak. De szabad vagyok!

Dr. Molnár Antal.

A keleti örmények társaséletéből.

Nem örömezt vesznek részt az örmények azokból a mulatságokból, melyek alkalmatlan időben tartatnak; de szigorúan megtartják az egyházi és nemzeti ünnepélyeket. Tartanak családi ünnepélyeket és lakomákat is, ha ezekre alkalom kínálkozik. Az örvendetes családi események, a rokon, ismerős vagy valamely kiváló egyéniség eljövetele szokták rendszeren ezeket az alkalmakat nyújtani. Ekkor a lakomákat vagyis családi ünnepélyeket felváltva sorban tartják; ezek az ünnepélyek el nem maradhatnak; és ha azok megtartását itt-ott az anyagi körülmények meg nem engednék: adosságot csinálnak és még sem maradnak el azok.

A házi tanács állapítja meg az ünnepély idejét és a meghívandó vendégek számát. A meghívás rendszeren meghívó által történik, a meghívó-jegyeket a családanya saját kezűleg írja; de meghívhatja a vendégeket a családanya is, ki erre egy öreg szolgálót használ fel. A meghívás ismételt el nem fogadását nemcsak rossz neven veszik, de sőt sértésnek tartják.

Ha vannak a háznál zenészek is, akkor a kiválóbb vendégek elejébe zeneszóval mennek; a családanya vagy a családanya vezeti be az ilyent a házba és korához képest jelöli ki számára az őt megillető helyet. A pap és papné*) foglalja el mindig az első helyet.

Mihelyt összegyültek a vendégek, — ételt-italt hordanak körül; a nőket édes itallal és gyümölcs-befőttel kínálják. Ez az igazi örmény különlegesség Örményországban egy háznál sem hiányozhatik. Ezután kávé vagy théát hoznak süteménnyel (kátá). Most hoz a háziasszony a hiányzó vendégek — így nevezi a honn maradt gyermekeket — számára is valamit: ez a mázá, mi befőtt- és gyümölcsből áll. A gyermekek tudják, hogy a mázából nekik is hoznak, azért türelmetlenül várják a szülők hazajövetelét. Míg a lakoma tart, a cselédség nem is mutatkozik, mert a család ifjú tagjai végzik a szolgálatot. Az örmény vendéglátóság értel-

*) Keleten nősek az örmény papok.

mében senki sem teheti azt, hogy a kínálást el ne fogadja. És ha ezt valaki csupa udvariasságból mégis megtenné, akkor a vendéglátó háziúr, vagy az ügyes háziasszony addig nem tágitanak, míg bár meg nem ízlelte ételüket, italukat.

A leányok csak citromlevet vagy »sárbát«-ot (czukros-viz) isznak; ellenben az asszonyok a többi italokat is (bor, thea, kávé) megkóstolják. Különben a férfiak sem szeretik nagyon az italt; ez az oka, hogy egész Örményországban alig lehet nehányat találni, kik az iszákosság szenvedélyének hódolnának.

Az örmények legkedvesebb itala a bor. A zamatos »náhicseván«-i bor mellett gyakran elénekli az örmény Pátkánián »Hájocz kini« (Az örmények bora) című dalát, melynek egyik vers-szaka következő:

*Այս քերթն է Հայոց երկրին,
Հայաստան տնկած նոռն —
Անմահ երկնային գինին
Խմեց, երբ նա իջաւ Սարն:*

Ájsz pérkên e Hájocz jérgrin,
Hájászdán dêngádz Noen
Ánmáh jérgnájín kinin
Chémécz, jérp ná icsáv Száren.

Magyarúl: Ez az örmény talaj terménye; Noe ültetett Örményországban szőlőt. Az ég áldotta borból ivott ő, miután lejött a hegyről (Ararát.)*

Orosz-Örményországba behozták az oroszok a pálinkát is; ezt a paraszt-italt — vallásuk tilalma daczára — még a mahomedánok is éldelik.

Sorban isznak az örmények; elkezdi a legöregebb. Az örmény is elmondhatja a magyarral, hogy: »Ez a pohár rendre jár«; mert sok vidéken még most is ugynevezett családi poharat tartanak, mit őseiktől örökölték. Megtöltik borral; rendre veszi minden jelenlévő kezébe a poharat; mindenki mond egy rövid felköszöntőt és — azután iszik.

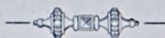
Míg az asztalt felteritik, az öregek beszélgetéssel töltik az időt, az ifjak pedig a mellékszobában vagy játszanak, vagy tánczolnak. Imával kezdik és imával végzik az

*) A legenda azt tartja, hogy Noe, midőn a bárkából kijött, az Ararát tövénél telepedett le; e helyet *Նախիշեւան*-nak (Náhicseván) nevezte el, mely örmény szó elsőkiszállás t, elsőállomás-t jelent.

étkezést. Az imát vagy a pap, vagy a társaság legöregebb tagja mondja; szűk családi körben a kis gyermek. Mielőtt leültek volna, egyet maguk közül asztalrendezőnek tesznek; ettől kér engedélyt az, ki felköszöntőt akar mondani. A zenészek azt a személyt, kiért poharat üritettek, zene által kísért alkalmas dallal üdvözlik. A lakoma alatt néha az »ásugh« rögtönzött költeményeket is eldalol.

Néha a búcsújárás is mulatsággal van összekötve. Ájtatosság után vagy tánczolnak, vagy népmulatságot tartanak. Ilyenkor nem igen szokott elmaradni a »dsileth« nevű tornajáték. Ekkor láttatják magukat a legjobb lovagló ifjak is.

Cselingárián Jakab.

A szép Rózsa.

— Elbeszélés. —

Az „Armenia“ számára írta Kritsa Klára.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

III.

Midőn Szilveszterék hazaérkeztek az ünnepélyről, Kristóf azonnal észrevette a nagy változást, mely Rózsan végbement; észrevette, hogy mennyire kerüli a vele való négy szemközti találkozást.

— Bizonyára nem szeret többé — töprengett magában — ott az ünnepélyen valaki befészkelte magát szívébe, hogy engem kiszorítson onnét. De vajjon ki lehet az, a ki helyemet szívében elfoglalta?

E kérdésre néhány nap mulva megjött a felelet a gróf személyében, a ki látogatást tett a háznál. Aztán a látogatás gyakran ismétlődött.

Kristófnak a szive sajgott. Többször megkísérté Rózsaával beszélhetni négy szem közt, de ez nem sikerült neki, mert Rózsa mindig kikerülte őt. Szülői előtt oly közönyös

hangon szólt Kristófhhoz, mintha soha semmi melegebb érzés nem kötötte volna hozzá.

— Tisztába kell hoznom ez ügyet, gondolá magában Kristóf.

Aztán egy este levelet irt Rózsának. Szerelmükre hivatkozva kéré őt, hogy ne legyen oly kegyetlen iránta, ne törje össze szívét!

Midőn el akarta küldeni a levelet, önérzete fellázadt.

— Nem! — mondá magában, széttépve a levelet — nem küldöm el! Nem koldulom alamizsnaként szerelmét!

Szive vérzett, de igyekezett erőt venni magán, hogy el ne árulja benső küzdelmeit.

A gróf látogatása mind sűrűbbé vált.

A városban arról beszéltek, hogy Szilveszterék közönséges halandóval már szóba sem állanak, csak kék vérű gavallérokkal. Az örmény ifjak valami versformát is készítettek erről, melyben e szavak is előfordultak:

»A ki mágnás nem lehet,
Szilveszterni nem mehet.«

Szilveszterné diadala tetőpontjára emelkedett.

A fürdő-évad beálltával Rózsával a közelfekvő fürdőhelyre rándult. Természetesen Margitra hagyva otthon a házi teendőket.

Képzeltetni, hogy a fürdő »szépe« nem volt más, mint: Rózsa.

Őt ünnepelték, őt rajongták körül az udvarlók.

Pataki Aladár gróf is néhány nap mulva oda érkezett.

A szép Rózsa csábköréből lassanként elszéledtek az udvarlók, átadva a tért a grófnak, mert azon tapasztalatra jutottak, hogy az ünnepelt hölgy a gróffal társalog legszivesebben.

És ez felhasználta az alkalmat. Mindig ott lehetett látni a szép leány oldala mellett. Sétákra elkísérte, mulatságokban vele tánczolt; szóval úgy viselte magát irányában, mintha jegyese lett volna.

Az anya természetesen gardirozta a leányát, mert hát ez ugy illett.

Egy erdei kirándulás alkalmával, a mint a csárdást eltánczolták s a tánczó párok elszéledtek, a gróf karját nyujtá Rózsának és sétára indult vele.

— Rózsa szép gyermek! — szolt a gróf — hányszor mondjam már, hogy midőn először láttam önt, már rabjává lettem?! Nem bebizonyítottam-e végtelen szerelmemet az által is, hogy bárhova megy, mint az árnyék kísérem önt? Oh mondja aranyosom! mivel adtam okot arra, hogy nem hisz nekem?

— Óhajtanám tudni — mondá Rózsa gyönyörű kék szemeivel fürkészőleg tekintve a grófra — hogy vajjon az ön szándéka igaz-e énhozzám?

— Mit értsek ez alatt Rózsa?! Talán azt akarja kérdezni, hogy igazán érzem-e a mit mondok, hogy mennyire szeretem önt?

— A mit mond az igaz lehet, ön szerethet engem, de én még egyébré is gondolok, a miről ön még nem beszélt előttem...

— Mire gondol drága, szép angyal?! Talán arra, hogy kastélyom urnőjévé tegyem? Oh igen! Elviszem majd messze kastélyomba, a hol ön fog parancsolni, a hol mindenki engedelmeskedni fog önnek!

A leány elgondolkozott. Eszébe jutott álma. Álmában is egy kastély urnője volt, szolgálak hajlongtak előtte várva parancsait. Az a szöke férfiú, a kinek a karján végig sétált a szobák hosszú során, ugy hasonlított a grófhhoz s az a barna ifjú, a ki feléje nyujtá karjait, hogy megmentse őt a mélységtől, az olyan volt, mint Kristóf.

Szive megmozdult... Érzé, hogy szerette az ifjút tiszta, önzetlen szerelemmel... De már ennek vége... Most egy előkelő ur karján lépdel, ki majdan grófi koronát tesz fejére.

Nem sokára teljesedésbe mennek anyja ábrándjai.

A társaságtól nagyon messze távoztak, mind beljebb az erdő sűrűjébe.

— Miről gondolkodik édesem? kérdé a gróf szünet mulva.

— Szavai fölött elmélkedem.

— Talán még mindig kételkedik bennem?

— Hiszek önnek!

— Hiszesz nekem egyetlen boldogságom! mondá elragadtatva a gróf s térdre vetve magát a leány előtt, csókokkal halmozá el kezeit.

Rózsa szóttan állott. A gróf esdőleg emelé fel reá delejesen villogó szemeit s csábitóan suttoág:

— Szeretlek! Ime lábaidnál könyörgök, ne taszits el magadtól. ne tégy örültté! Szeretlek, szeretlek!

E szép, meleg szavakra a leány szive hangosan kezdett dobogni, feje elkábult, vére gyorsan keringett.

Bensejében különböző érzelmek vívtak kemény tusát.

Fellázadt a női büszkeség és önbecsérzet, de szembezállt ezekkel a hiúság és nagyravágyás és győzedelmeskedt a nemes érzelmek fölött.

A gróf láztól remegő hangon oly forrón, oly könyörögve suttoág:

— Szeress! oh szeress! egyetlen boldogságom! ne szakaszd meg szívemet, mely csak éretted dobog!

A leányt elhagyta ereje, nem tudott ellenállni. Mintha meg lett volna delejezve.

— Szeretlek! suttoágák ajkai, félig öntudatlanúl.

A gróf hevesen szorítá karjai közé.

— Enyém vagy én üdvösségem! suttoágá kéjittasan, remegve a láztól s forró csókok özönével borítá el ajkait.

A leány eszméletére homály borult...

— — — — —
Midőn a szép Rózsa a gróf karján visszatért a mulató társasághoz, senki sem sejté, hogy e büszke, szép leány nem olyan többé, a milyen volt. De nem sejté az anya sem, — ki diadalmas mosolylyal tekintett leányára — hogy a nagyravágyás magva, melyet leánya szívébe ültetett, nem a várt gyümölcsöt fogja megteremni.

IV.

Kristóf, a megcsalatott szerelem minden kinjain át-
esve, végül azon meggyőződésre jutott, hogy talán jobb volt, hogy Rózsa szakított vele, mert ha egykor egymásé lettek volna is, nem várt volna rájuk boldogság, minthogy e leány igényeit ő nem bírta volna kielégíteni.

Ez elég okos önbiztatás volt, de azért a szive egyre sajnált.

Mert nem oly könnyű ám a szerelmet kitépni a szivből, fájó sebet hagy az maga után.

Kristóf is kitépte szivéből a szerelmet s vérző seb támadt szivében; de mint minden seb, úgy a sziv sebe is beheged.

Kristófnál a behegedés hamarább történt, semmint hinni lehetett volna. És ennek a megfejtése az, hogy ő megtalálta sebére a valódi gyógyszert: Újra szeretett. És szerelmének tárgya nem volt más, mint: — Margit.

A ki iránt eddig, a köteles udvariasságon kívül, melylyel főnöke leányának tartozott, más figyelmet nem tanúsított, annak a képe töltötte be rohamosan a szivében támadt ürt.

Minél tovább nézte e leány arczát, — kinek szelid, barna szemei a lélek nemességét, a sziv jóságát tükröztek vissza, — annál erősebb gyökeret vert lelkében azon meggyőződés, hogyha szerelme viszonzásra lel, úgy ő e leánynyal boldog leend.

Igaz, hogy szerelme nem az a vadul lobogó láng többé, csak olyan szelid láng, mint a pásztortűz.

Egy este, midőn Margit az ebédlőben az asztal mellett kötéssel foglalkozott, Szilveszter István pedig a másik szobában, az igazak álmát aludta, Kristóf engedelmet kért Margittól hogy beléphessen; aztán helyet foglalt az asztal mellett.

— Margit kisasszony! — mondá — már rég akarok önnek valamit mondani, de bátorságom cserben hagy. Oh bátorítson fel, hogy tegyem meg őszinte vallomásomat!

Margit előbb bámulva tekintett reá, aztán mosolyra vonva ajkait, kérdé:

— Miért nem gyónik meg egy papnak?

— Oh ne tréfáljon most, midőn a legkomolyabb dologról akarok beszélni! kéré őt Kristóf, aztán székét közelebb vonva a leányhoz, így folytatá:

— Legyen jó rám figyelni Margit kisasszony!

Én szerettem egy leányt, — a kinek ragyogó szépsége elvakított — de érzelmemet előtte egy szóval el nem

árultam. Ő azonban talán arczomról olvasta le ezt, mert csábító szavakkal kényszerített, hogy előtte bevalljam szerelmemet. Erre ő is bevallá, hogy szeret engem és én mindaddig e hitben valék, míg egy másikért — kinek oldala mellett fényes jövő kínálkozik — elfordult tőlem.

A csalódás mélyen sebze szívemet, de lassanként kigyógultam örült szerelmemből s most újra szeretek. Igen, szeretek, de ez érzelem nem hasonlít az előbbihez, mert ez a becsülésen alapszik. A kit most szeretek, annak képe lassanként öltött alakot szívemben és mélyen bevésődött oda. Sokáig tanulmányoztam e leányt, aztán szeretni kezdtem szorgalmáért, háziasságáért, szép lelkéért és...

— De mit tartozik ez reám? szakítá félbe Margit, ki sejteni látszik, hogy ő róla van szó s mintegy zavarát akarva elpalástolni.

— Mit tartozik ez önre! Oh Margit kisaşszony, ne legyen oly kegyetlen, hogy engem megérteni ne akarjon! Engedje, hogy fejezzem be mondanivalómat.

Én tiszta, mély érzellemmel szeretek. S ha annak, kit szeretek sértené büszkeségét az, hogy első szerelmemben megcsalódva nála keresek gyógyulást, úgy azt felelném neki, hogy én attól a másiktól soha sem koldultam vissza szerelmét s hogyha most ő könyörögné vissza szívemet, oda nem adnám, mert szívem már...

Margit elejté kötötűjét.

Az ifjú fölvevé s átnyujtva azt, megfogá a leány kezét.

— Margit kisaşszony! — mondá — merjem-e kimonodani, hogy — ön az a kit szeretek?!

Margit elpirult.

Az ifjú folytató:

— Igaz, én csak egy boltossegéd vagyok, de jó család gyermeke s amint talán ön is tudja, kora árvaságom kényszerített, hogy szolgálatba lépjek. Szorgalmam által szereztem annyit, hogy egy nem nagy igényekkel bíró nőt eltarthassak. Nemsokára üzletet nyitok s mint önálló ember fogom gyarapítani vagyonomat.

Margit! Akarja-e velem megosztani az élet örömeit és bajait?... akar-e — nőm lenni?

Margit kigyult arczczal hallgatta e beszédet, mely oly szépen hangzott s csak most vette észre, hogy keze az ifjú kezében pihen. Hirtelen kirántá kezét s elakart szaladni, de az ifjú esdő tekintete visszatartá.

— Bocsásson meg kisasszony, ha merész ajánlatommal megsértettem önt! Lássá ezt még azok is megteszik, kiket nem szeretetből, de haragból sértnek meg! Mondá szomorúan s az ajtó felé indult.

— Nem haragszom önre Kristóf! szólalt meg Margit, szeliden nyujtva kezét az ifjúnak — de szavai oly különösek előttem; előbb hadd gondolkozzam fölöttük.

— Tehát remélhetek? kérdé az ifjú örvendve.

— Holnap majd felelek, most pedig jó éjszakát!

Az ifjú megcsókolá a leány kezét és szobájába távozott. Az egész éjet remény és kétség közt tölté.

Margit szemeit is kerülte az álom.

Oly szépen hangzott az ifjú beszéde és mégis oly szokatlanúl. Előtte még senki se beszélt így. Mi kifogása lehetne az ifjú ellen, a ki csinos és művelt s a mi több: szép jellemmel bir. Egy eddig ismeretlen húr pendült meg szívében, édes érzelmeket ébresztvén benne.

Elhatározta, hogy elfogadja az ifjú ajánlatát.

Következő estén tudtára is adta Kristófnak, hogy kész leend egykor hozzá kötni sorsát, mert meg van győződve arról, hogy Kristóf érdemes ő hozzá. De szülői előtt erről hallgassanak mindaddig, míg Rózsát a gróf nőül nem veszi.

Kristóf tudta, hogy miért akarja Margit szülői előtt titkolni ezt. Mert attól tart, hogy a nagyravágyó anya nem adná beleegyezését, félve attól, hogy akkor a gróf majd visszalépne, ha másik leánya a boltos-segédjükhöz menne nőül; mintegy kisebbbitve érezvén magát ezáltal.

Tudta ezt Kristóf, de azért nem érzett semmi nehezteletést Margit iránt, mert jól ismerte főnökének nejét.

Remélt a jövőben, mely biztatólag mosolygott felé...

(Folytatása a következő füzetünkben.)

Mechithár és a bécsi mechitharisták.

III.

Először Aristaces atya érkezett Bécsbe 1810 okt. 4-én. Gróf Hohenwarth herceg-érsek szívesen fogadta nemcsak, de sőt megengedte neki, hogy Szt.-István templomában misét szolgáltatthasson; Smidtner bécsi bankár pedig saját lakását ajánlotta fel a főabbas részére. Más nap Aristaces atya, épen a bankár előszobájában volt, midőn belépett az abbás és ennek titkára. Azonnal a herceg-érsekhez mentek, aki, a nagyon megpróbált abbást szívesen fogadta, azután intézkedést tett, hogy mind a három szerzetes a Szervita-atyáknál, a Rossau város-részben lakást kapjon.

Ezalatt Triestből mind szomorúbb hírek jöttek. Az ott maradt szerzetesek szemei előtt veretett dobra a congregatio vagyona; még a templomi ékszerek se képeztek kivételt. A szerzeteseket pedig arra kényszerítették, hogy világi papokká legyenek. Azonban az abbás ezeket is magához hívta. Triestben tehát menthetlenül elveszett minden...

Az öreg abbás elhatározta, hogy ha lakóhelyet és egy kis templomot kapna, hogy isteni szolgálatot saját ritusa szerint végezhesen, úgy ő azt a helyet a bold. Szűz-Mária, a congregatio pátronusa oltalma alá helyezi. Ezen elhatározást közölte is az akkori apostoli nuntius Severolival; erre nézve a bécsi érsekkel és Smidtner bankárral az első lépéseket meg is tette. Kérvényt fogalmaztak ő felségéhez.

A császár akkor Cilliben volt; azért megvárták visszajövetelét. Ép ezen időben kelt útra Bécs felé a társulat négy tagja, kik Triestben maradtak volt. Megtudták, hogy ő felsége Cilliben tartozkodik; oda mentek. A császár oct. 18-án fogadta őket. Stiria fővárosában pénz-segélyt nyújtott nekik és az ottani püspök kegyébe ajánlotta őket.

November 3-án adták át a főapát és Aristaces atya kérelmökét ő felségének személyesen, kikhez a császár így szólt: »Tudom miért jöttek. Igyekezzenek, hogy ügyök hamar véget érjen. Beszélek az érsekkel, hogy megtudjam véleményét.« Nyolcz nap mulva Lorenz államtanácsos

ezeket mondotta Aristaces atyának: »Gratulálok önöknek; ő felsége mindent megadott. Menjenek a herczeg-érsekhez, ott megtudják a többit is.« Ez nagy örömmel értesítette az abbást, hogy a császár a kérelemnek helyet adott. Nem sokára megkapták az írásbeli választ is.

Ez 1810 december 27-én megjött és a következő határozatot foglalta magában: A társulat semmiben se legyen az államnak terhére; azért a következő forrásokból tartsa fenn magát:

1. az örmény fiatalság tanításából,
2. a keleti és nyugati nyelvek nyomdájából,
3. a keleten levő misszionáriusok segítségéből és a jótevők adományaiból.

1811-ben január 8-án értesítettett a főapát, hogy a Szt.-Udalrich városrészben levő kapucinusok kolostora és a hozzá tartozó templom használatra átadatik a congregatióknak.

Két évvel később a templomot úgy, mint a kolostorházat a szerzet igen jutányosan örök áron megvette.

A főapát, hogy a templomot ünnepélyesen átvegye, más részről, hogy megmutassa a népnek, miszerint a ritus különbsége mellett a katolikus vallást követi, febr. 18-án Rossauból ide ment és mint érsek mitrával és püspöki pálczával, nagy segédlet mellett, ünnepélyes misét mondott. Mise végén érkezett meg Gráczból — a szerzet nagy öröme — a másik négy tagtárs.

A congregatio most ugyan fedél alatt volt; de az anyagiakban szükségét szenvedett. A jószívű bécsiek azonban mindenben kisegítették a messziről odajött papokat. Különösen a húshagyó napok alatt küldöttek sok ételt és italt a zárdába.

A főapát azonnal behozta a szerzetesi rendet, a karéneket; a nép részére pedig saját ritusa szerint, egyházi ájtatosságokat ugyanazon rendben, miként azelőtt a kapucinusok alatt volt.

Kevés idő múlva kezdetét vette az átalakítás; a templom megújított és a nyomda rendbehozott. Az első kiadott munka »Szűz-Mária élete« (1811). — Egyszers-

mind fiatal növendékek hozattak Konstantinápolyból, hogy a megszakított keleti missziót folytatni lehessen.

Eközben Bábik Adeodat főbbás elérte életének 85-ik évét, ki előrehaladt koránál fogva állásáról le akart mondani. Mindnyájan kérték, hogy álljon el szándékától és az öreg abbás mellé az ő beleegyezésével egy perjelt választottak, ki a külső ügyeket vezesse. Aristaces atya, a congregatio főprocuratora választatott ezen méltóságra.

Most lényeges javítások és reformok léptek életbe. A novitiatus helyreállított. Konstantinápolyban rendes iskolák nyitlak meg. A keleti misszió ügye, melynek állapotában a triesti üldözés és rablás miatt pangás állott be — előbbre vitetett.

1825 ápr. 18-án bevégezte Bábik Adeodat 87 éves korában földi pályáját. Más nap Aristaces atya lett általános vicarius és főnök, egy esztendő mulva pedig (1826 ápr. 19) főapátnak választatott.

* * *

Mihelyt Ázárián Aristáces atya a congregatio élére lépett, a tevékenységnek korszaka kezdődött. A legnemesebb tulajdonságokkal felékesítve, erőteljes buzgalommal telve, mint kiemelkedő egyházfő messze terjedő munkakörre talált, mely őtet abba az állapotba hozta, hogy társulatjáért, nemzetéért, valamint általában a kath. egyház javáért sikerrel működhetett. A társulat őtet mint második alapítóját tekinti. Hurter kir. tanácsos és történelemíró terjedelmesen megírta ezen egyházfőnek életrajzát. Mi a hely szüke miatt, munkásságának csak legnevezetesebb részleteire szorítkozunk.

Mint már említettük Aristaces 1826. ápr. 19-én választatott főbbassá. Az anyaszentegyház feje: XII Leo őt a caesareai érseki méltóságra emelte 1827 jan. 23-án. Érsekké felszenteltetése után megkezdte áldásos működését. Figyelmét legelőször a növendékpapok nevelése-, a keleti és nyugati missziók terjesztésére, a nyomdára és könyvek kiadására fordította. A szent atyától tisztelve és a császártól becsülve, hamar kapott alkalmat arra, hogy mint

egyházi főúr és mint nagy politikus előléphessen az örmény kath. egyház érdekében.

1828. febr. 16-án érkeztek Bécsbe az első tudósítások arról, hogy a kath. örmények ellen kegyetlen üldözés tört ki. A leírás igazán szívszaggató volt. A katolikusok, kik senkinek sem ártottak, a nem-egyesült Pál pátriárkha által a török kormány előtt, mint árulók panaszoltattak be. Ennek következtében, egy császári fermán kibocsátásával megkezdődött a kegyetlen üldözés. Ezek a szegények számkivetésbe vettek és vagyonuk elkoboztatott. Több mint 12.000 katolikus üzetett ki. A papoknak nem engedték meg, hogy egyházi ténykedéseket végezzenek. Egy kath. püspöket és 25 lelkészt küldöttek számkivetésbe. Eleinte megkimélték a mechithárista misszionariusokat; de e kimélet se tartott sokáig. Ezen kritikus időben több mechithárista atya tartozkódott Konstantinápolyban; ezeknek el kellett hagyniok a várost, de letelepedhettek Bukarestben. Csak egy, — kinek a császári internuntius Ottenfels báró, mint gyónatató-atyának ő maga adott lakást — maradhatott ott. Az egész terüh ezen az egyen volt. Egy másik hitküldérnek is Smyrnából el kellett távoznia.

Midőn ezen hírek Bécsbe érkeztek, Aristaces a szerzet tapasztaltabbjait összegyűjtve tanácskozni kezdett velök; azután az üldözöttek érdekében kérelmet fogalmazott ő felségéhez. A kérelmet személyesen nyújtotta át. »Kötelességem — felelé a többek közt a nemes monárkha — hiveimről gondoskodni.« Erre az egyházi hatóságok és a világi hivatalok parancsot kaptak, hogy a Konstantinápolyból kiűzött mechitháristákat út közben vegyék oltalmuk alá, hogy baj nélkül érkezhessenek Bécsbe.

A fáradhatatlan abbás ezen ügyben mindent megtett. Felkérte Felix Károlyt, Sardinia királyát és Ostini bíbornokot, hogy a szent-anya felszólítására az összes katolikus fejedelmek járjanak közben a Portánál.

Azonban minden fáradozás egy darab ideig eredményre nem vezetett. Daczára ennek, a mechithárista atyák nem voltak tétlenek. Enkszerdsián atya, Orni Pál kereskedő név alatt, Metternich hercegtől útlevelet kapott, melylyel átutazta Kis-Ázsia azon helységeit, a hol a kath. számüzöt-

tek tartozkódtak. Egy másik atya — ily úton — meglátogatta Ámászia, Neocaesaria, Szebászte, Caesarea és Kis-Ázsiának sok más városát. Mindenütt talált számüzötteket, kik lelkész és lelki vigasz nélkül voltak. — Két évig tartott ez az állapot. Csak sok unszolás után vette vissza a Porta a kath. örmények ellen kibocsátott számüzési parancsot.

Más részről Aristaces minden követ megmozdított az örmény katolikusok érdekében. Óhajtása az volt, hogy az örmény katolikusok vallás gyakorlati szabadságot és független, kinevezett egyházfőt (patriarkha) nyerjenek a Portától... És a konstantinápolyi osztrák internuntius, Mahmud szultánnál mindent keresztül vitt sikeresen. A mi az örmény kath. primásságot illette, Metternichnek véleménye az volt, hogy Aristaces érsek nyissa meg ezen főuraknak sorát. Azonban az alázatos férfiú — több oknál fogva — határozottan ellenezte ezt és helyébe az akkori konstantinápolyi vikáriust Nuridsán Antalt ajánlotta. Mivel a római szent-szék ez ügyben Aristaces véleménye nélkül határozni nem akart, Aristacesnek Rómába kellett menni.

Aristaces 1830 márt 21-én utazott Rómába. Azonnal bemutattatta magát a szt.-atyának, a ki az érsek javaslatát elfogadta. Erre júl. 11-én Nuridsán Antal a francia és osztrák követek jelenlétében primássá szenteltetett fel. A magas Porta a patriarkhai jogot csak később adta meg. — 1835-ben, egy bécsi mechitharista: Enkszerdsián Gergely neveztetett patriárkhának.

Aristaces, míg Romában tartozkodott, sokat fáradozott azon, hogy az egyház feje és Ausztria közt levő feszült viszony megszüntetessék. Maga az uralkodó Ferencz is nagy súlyt fektetett erre. Ily értelemben — hihetőleg a császár és apostoli király titkos megbízásából működött az örök városban és működése nem kevés hatással volt arra, hogy az egység létre jöjjön.

Govrik Gergely.

Felső Armenia.

III.

A római államnak, az ázsiai fejedelmek között szított viszálykodások többet használtak, mint fegyverei. Most azonban a zaklatások megszüntével Tiridát a mű befejezéséhez fogott. Mindezt a világvárosból csak kancsal szemmel nézték, de ennél többet nem is tehettek; mert Claudius a csatater helyett a játékasztalokat kereste; neje Messalina pedig a kéjelgést üzte; Claudius mámoros állapotában ennek halálos ítéletét aláírta s nőül vette a romlott és kegyetlen Agrippinát, Caligulának nővérét, ki egy mostoha fiat hozott Claudiusnak: Nerot. A ravasz nő Claudius fiát Britannicust kiszorította az uralkodásból s Nero neveztetett ki utódnak; nehogy azonban a császár szándékát megváltoztassa, mérges gombát adott neki enni, Kr. u. 56.

Róma urat cserélt, olyant kinek átok terheli emlékezetét. A 17 éves Nero Senecának elfajult tanítványa szelidséggel kezdte meg a kormányt. Alsó-Armenia követei Rómába jöttek, hogy színe elé terjeszszék az ország üdvözlését. Az öröm és önteltség elragadó benyomása alatt leszállva a trónról két kézzel fogadja a küldöttséget s azon van, hogy mellette helyet foglalva más megbízatási ügyben együtt elnökösködjenek. A szívélyesség ezen mértékét megsokalló környezet ámul-bámul, de a kör ünnepelet tagjának Senecának volt lelki ereje e kedélyes jelenetet megakadályoztatni, azon még akkor döntő hatású figyelmeztetéssel hívta föl Nerot, hogy az épen belépő anyjának sieszen élébe.¹⁾ A kebleket aggodalom szállta meg. — Nem hihették, hogy egy tapasztalatlan ifjú hivatva lehessen arra, hogy általa a megrongált keleti ügy erőhöz jusson, midőn tudták, hogy anyja uralkodik, ez fogadja az udvari követeket, ez ír a királyoknak s a senatus tanácskozásait a függöny mögül hallgatja s azokra hivatlan befolyást gyakorol. Az eredmény túlszárnyalta a várakozást, oly egyént állítván a dolgok élére: D. Corbulot, ki valamint testalkatására, úgy lelki erejére nézve a többieknél egy fejjel nagyobb lévén,

¹⁾ Tacit. An. 13, 5. Csámesian 2. 307 l.

legképesebb volt arra, hogy Ázsiában a feloszló-félben levő fegyelmet virágzásba hozza. Nero e választást Seneca és Barrus sugallatára tette, parancsot adván a Syriában levő Numid. Quadratusnak, hogy a keleti legiókkal Armenia határához közeledjék, nem különben a vizsgaszemű Herodes Agrippa a zsidók és Commagene királyának Antiochusnak, hogy Parthia szélei mentében üssenek táborot.

A római állam fontos érdekeiért vivatik a harc; de a képzelgő Numid. Quadratusnak kihívó viselete nehézségeket emelt Corbulo ellen, kinek megérkezésében befolyásának elhalványulását látja. Azért őt be sem várva Cili-ciában Aegeas város határáig ment elejébe; mert félt, hogy ha e kimagasló hadparancsnok a legiók átvétele végett Syria földjére teszi lábát, népszerűségének varázsjával maga részére ragadja el a sziveket. Innen küldenek Vologeseshez Parthiába követeket, kik felszólították ezt, hogy békességre lépjen; azt is mondták, hogy az egyezés azon módon jöhetne létre, ha biztosítékul túszoikat küldend. Vologeses Arsácidákat adott tuszokúl és fenyegetéseivel alább hagyott, a király: Tiridát Rómának főuraságát úgy-ahogy elismerte. A siker kivívása a nehéz feladatok közé tartozott. — Corbulonak a római táborban duló lomhasággal és erkölcstelenséggel kellett megküzdeni, mi az ellenségénél is nagyobb baj. Az idegen javak bőségéből dözsölő haszontalan tömeget a rokkantokkal együtt haza bocsátja és az így támadt hézagot Galacia, Cappadocia és Germaniából egy legióval, hadszárnyi lovasokkal és gyalogsági csapatokkal pótolta ki.

Vologeses biztatásaira Tigrán is előkészíté a fölkelést, hogy tavasz nyiltával Rómával szemben az alárendeltségi viszonyt lerázza. A cselekvés azonban várakozásán kívül bekövetkezett. Corbulo bölcs óvatosságra intette Paccius Orfritust, a legavatottabb osztálynak parancsnokát, hogy védhelyéből ki ne mozdoljon, miglen a kijegyzett támadó erő teljes nem leend. Alig érkezett meg a közeli erődökből az ujocz csapatok egy része, azonnal szorgalmazták éretlen tüntetéseikkel a támadás siettetését. Paccius, hogy az elsőség pálmája őtet illesse, az alkalmat a főhadparancsnok háta mögött, megragadja. Babér helyett — félszeg intézkedése miatt — gyalázat lőn jutalma. A táma-

dottak egész sorokat megsemmisítve oly félelmet keltettek a hánykolódó Pacciusnak hadában, hogy kénytelen volt hátrálót fúni. Tiridát mindenütt sarkukban volt, míg a szétbomlott hadat teljesen megverte.

Corbulo hangos rosszalással kel ki Paccius és a főnőkök önző eljárása ellen; azért egy epés parancs folytán, mint gyávák a tábortól elkülönítve a védsánczokon kívül levő állomásokra szorítottak. — Tigrán a jobbrafordult viszonyoknál fogva csapatainak ide-oda száguldozásaival vak lármát ütve, a több helyen egyszerre föl-föl merülő csetepatékkal arra törekszik, hogy az ellenségnek mozdulatait kijátszodja.

Corbulo terveit életbe nem léptethette. Az üzelmeknek akként vetett határt, hogy hadműveleteit a közbejött tényekkel összhangzásba hozta. A római táborban élénk sürgés-forgás lőn észlelhető. Ismert tényezők léptek a sorompóba; Antiochus, Commagene királya és az iber Pharasman. Az ellenséges csapatok különféle irányban saskarajok módjára lepték el az országot. Az egyezkedés eredmény nélkül maradt. Tiridatnak hadműveletei szerencsétlenül ütöttek ki. Corbulo azt a helyet, hová hadai hatottak, a kétségbeesés tanyájává tevő; három nap alatt az ostrom alá fogott és nagy elszántsággal védelmezett Voland erődöt bevévén itt borzasztó jeleneteket idéznek elő.

A felnöttek kardra hányattak. A győztes támadó a gyász országán keresztül az ősi fejedelmi városra tekint; Artaxata nélkül meg nem alkuszik. Czéljainak legfőbbike Felső-Armenia nagyságának és Tiridát hatalmának eme maradványát is kézre keríteni. Nem is tekintette ezt elbizakodott törekvésnek; mert alvezéreinek más helyeken, egyidejű, tervszerű működései három erődnek bevételével az ő javára döltek, ezeken kívül a helyzet kulcsát hajthatatlan bátorsággal kezökben tartó főuraknak, mindig vészjelző kastélyait lerombolta s őket, mint a római uralom legelkeseredettebb ellenségeit székhelyeikből kizaklatta.¹⁾

¹⁾ »Megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus (Corbulo), castella eorum excindit.« C. Tacit. Annal. L. XV. c. 27.

Corbulo mellőzé a rövidebb útat; mert nem téveszthette szem elől a nehézségeket, melyeknek kiteendette magát, ha az Árász folyón vezető hidon hatolva jelenik meg a város előtt; ez okból a távolabbi, biztos úton tör elő s Artaxata előtt hadát csatarendbe állítá. Tiridat is megérkezett titkos úton; egész nap folyt a harc. Az alkony már mindent ködfátyolba burkolt; az élethalál harc szünetelt. Tiridát szükségesnek látta azt, hogy hadserge megerősíttessék; e végett a megvíthatlan kőfalakkal övezett várost eléggé biztosítottak tekintvén azt önvédelmére hagyja, félrevonul, izgatott készülődésekben faradozik, hogy a megérkezendő segély-sergekkel a válságot eltávolítsa. A római táborban végzetlen nagy a mozgalom; a várost a vak éjben akarják megtámadni. De elmaradt az éji ostrom, mivel Corbulo kémei által értesítették, hogy Tiridát eltávozott. Intézkedett tehát, hogy korán reggel megrohanással vet véget a küzdelemnek. Ezalatt óhajtása teljesülése felé a városban nagy lépés történt. A lakosság, mely szívére vette a véres tanulságot, melyet csak a közel múltban az erődök makacs védelmezése nyújtott, — elhatározta, hogy lemond a sikertelen önvédelmi küzdelemtől, és a város kapuit kinyitották. S habár nagy kiméletet érdemeltek, mégis csak a legsúlyosabb kikötések mellett vált lehetővé, hogy halomra nem konczoltattak. Artaxata a nemzet múltjának súlya volt, nevéhez dicső szereplési emlékek hosszú sora van csatolva. Annyi század munkájának, a gazdag szerzeménynek összes készletével együtt le kell romboltatnia! És miért? Hadászati okokból, de hatalomféltési érzetből is. Kőfalainak terjedelme igen nagy megszálló serget igényel, aztán eszélytelen eljárásnak tartatott az ellenség elismerése szerint is az ország kulcsát, a jövő záloga gyanánt szol-

A kérdés »Megistanas Armenios« körül forog. Mit kell tehát az alatt érteniünk? Megistán helység, város, kerület, vagy tartomány Armeniában nem létezett. E név »Médz-Ischán«, melyet az örmény nyelv Armenia történelmében az országnagyok jelölésére használ, világosan beszélő tanúsága annak, hogy az alatt helyvevek nem érthetők. Médz = nagy, fő — Ischán = úr, tehát országnagy, főúr. Ez utóbbi szóban a ch torokbetű, mint a német machen igében. E szerint Corbulo a csapatát nem a megistáni örmények, hanem a főurak ellen intézte.

gáló utolsó menedéket bántatlanul oda hagyni. A rómaiak éhes hollókként rohantak a tárt kapúkon a városba, bekalandozván annak minden terét, raboltak minden irányban s miután minden értékes tárgyat feneketlen tarisnyájokba gyűjtötték, a kizsákmányolt várost fölporckölték. A kivonult lakosok összetett karokkal kénytelenek nézni, miként csavarog föl a sűrű füstgomolyag. Nagy temetés; a lángok végtelen sebességgel terjednek, a fedél nélkül hagyottak jajongó kiáltása tölti be a levegőt. A borzasztó látományt ingatlanul nézi a magas hegyen fekvő vár, onnan uralva az egész vidéket. Az őrsereg a reménynek lelkesítő bizalmával, álmokban ringatja magát. A bátorság diadalt nem arathatott, a hosszas alkudozásnak egy dühös megrohanás vetett véget s a büszke vár a támadóknak mindent szétzuzó lépteik alatt vérhintett romokban feküdt. Egy mérges nyíl vonatott ki tehát Róma testéből. Mámoros öröm fogta el a kebleket, midőn ott ezen esemény hírét vették; tapsokkal kísért rivalgással üdvözik Nerot, ki egészen elkábult a hízalgő tömjénezéstől. A senatus ünnepélyes hangulatában annyi ünnepet határozott Nero tiszteletére, hogy azt egy év folytán megtartani nem is lehetett; a hála isteni tiszteleteknek, áldozatoknak hossza, vége nem volt. — Midőn így dözsölő vigadalmakat tartanak a romban fetregő Artaxata fölött, C. Cassius senator azt indítványozza: hogy nem ártana az egekig ható örvendezések és ünnepek kellemeit akkép osztani fel, hogy a népnek érdekei is tekintetbe vétetvén annak ügyes-bajos foglalkozásaira is néhány nap juthasson.

Corbulo a teljes leigázást befejezendő útnak indult. Tábori jelszava volt: Kiméletes bánásmód a hűséget nyilatkozók, serény eljárás a hozzáférhetlen helyekre menekültek, vas szigor azok iránt, kik a rómaiakhoz bizalommal nem viseltetvén barlangokban kerestek menhelyet. — A legfélreesőbb hely és hegyes vidék hemzseget a peczérkedő küldönczöktől; a nép gyanakodva fogadja a felhívásokat, melyeket az ellenség intézett hozzája. A barlangoknak élő halottakká lett sűrű vendégei a legsajnáltraméltóbb sorsban részesültek. A szorongásig megtelt menhelyek nyílásai megrakattak száraz galyak-, harasztokkal és cserjékkel; csak

jeladás kívántatik, hogy az égőanyag lángra lobbanjon. Egy percz s a vész a be- és kijövetelnél összetorlódtott tömegből szedte áldozatainak rémitő sokaságát. A mának vidék most már az örök béke helyévé változott, hol már senki sem zavar vizet az ügyek folyamában. A máglyák lángja fölélesztette a borzalom szellemét a messze távolban is. A balsors ismét napirendre hozta a költözöködést, a kétségbeesettek hosszú sorai csüggedt fővel kelnek a menekülés zarándokútjára s önkéntelenül Abarán¹⁾ erősített városnak porlékony karjaiba vetik magukat. Corbulo is arra irányozta lépteit. Az inséges vidéken tikkasztó hőségben tévelyegve se ételök, se italuk. Feltünő volt a hadparancsnoknak nyugodtsága — és habár ő maga is a legsanyarúbb sorssal küzdött, embereit óvta a csüggedéstől, míglen oly területre mentek, hol aratás idején a kiéhezett tábor számára a jólét bősége forrásozott K. u. 59. — Alig mult el felettök a vihar, a hazát sújtó csapások befolyása alatt egy előkelő férfi Corbulo élete ellen merényletet kísért meg. A barátság leple alatt elrejtett nyíllal annak sátorához közeledik, de gyanús magatartása megütöztetést szült; legott letartoztatik s a leggyötremesebb kínzásokra bevallja vakmerő vállalatát, miért ő és társai halállal bünhődtek. — Eközben a ruha és táplálék nélkül inségben sinylődő abarániak — a multak példájára — a bekövetkehető rossztól tartván, a feladás terére lépnek. Követeik arany koronával kezökben ajánlják föl a közvetlen alávetést. Corbulo jóakaratot kezdett mutatni és bevonult a városba. Az ifjabb nemzedék a fellegvárból még tett egy kísérletet; ámde hangzatos szavakkal s egyenetlen erővel a bukott ügyet föltámasztani nem lehetett... és a hasztalanul elparazolt erő, legyőzve hagyá el a dicsteljes küzdött.

Markovich Jakob.

¹⁾ Lukácsi szerint, ki Armenia északi részét tartja a magyarok szülőföldjének, az avarok vagy abárok e helység nevében örökítették meg egykori itt tartozkodásukat L. »A magyarok őselei.« 170 l.

Négy világrészből.

IV.

— Befejező közlemény. —

5. Tiflis. Georgia fővárosa 100.000 lakost számlál, kik között van 30.000 georgiai, míg az örmények száma az 50.000-et meghaladja. Tiflisben a vagyon, kereskedelem, a pénzüzetek mind az örmények kezeiben vannak. E városban, melynek feje is örmény, a tanférfiak nagyobb része örmény.

1881. év jelentős volt Tiflisre nézve, mert ekkor fogadta kebelébe Kaukázus fővárosa azon kiváló tudósokat, kik a régészek V. gyűlését alkották. A vendégek tisztelőtére a város ünnepélyes lakomát adott. Ebéd után Wirchow a világhírű tudós, nagy dicsérettel szólott az örményekről. Nehezökre esett a georgiaiaknak az, hogy fővárosukban a georgiaiak mellőztetnek és csak az örmények részesülnek magasztalásban. A mint ezt észrevette Wirchow: »Tiflisben engemet örmény közönség és az örmények mívelt osztálya vett körül — válaszolt a tudós német — azért tartottam szükségesnek az örményekről szólni.«

A krimi örmények. Irigyelték az idegenek azt a jólétet, melyben apáink régen e szigeten éltek. Az ide költözött örmények száma 100.000-nél több, kik — mint gazdag vállalkozó kereskedők — egész Európával, de különösen a genuaiakkal kereskedelmi összeköttetésben állottak. De jött háborús idő és azt, mit szorgalmas kéz békés időben létesített, megsemmisítette. Az örmények nagyobb része innen is kiköltözött. A megmaradtak a sziget déli részén húzódtak meg. Melidopol, Noghájszg és Kericseszg örmény helységei.

6. Persia. A perzsiai örmények állapota ezelőtt türehetetlen volt; azért nincs mit csodálkozni, hogy azon örmények, kik évszázadokkal ezelőtt itt nagy számmal laktak, most 70.000-re apadtak le. De Nasêreddin sáh alatt a helyzet megváltozott. Persiában lassan-lassan beállott a rend, az elfogatások mindinkább kevesedtek és a keresztény népek lélekzetet kezdettek venni. Most az örmények is a perzsa uralom alatt — biztonságban élnek. A sáh épen

örményeket fogad. A vezető: Krikorisz püspök az uralkodóhoz közeledve hódolatának ad kifejezést. A sáh köszön, azután kérdi: »Egészséges?« Tudakozódik a »csuchá«-i zárdák-, iskolák- és az örmény közönség állapotáról. A püspök a kérdésekre feelve azt mondja, hogy a királyfi Zèllè Szultán, ki szeretetébe és kegyeibe fogadta az örményeket, azon fáradozik, hogy a nép csendes-boldog legyen.

Most előlép a kormányzó: Zèllè és bemutatja a külöttség tagjait.

— E kettő helybeli örmény pap.

— Milyen a teheráni örmények állapota?

— Felsőged kegyelméből szabadon élünk.

— Ha valami baj ér csak jelentsétek nekem.

Nigoghos (Miklós) esperestől a falusi örményekről kérdezősködött.

Azután Hovszepheáncz (Józseffi) kereskedőtől azt kérdi: Hogy megy a kereskedés? Nem dolgozik nagy kamatra?

— Nem szoktam Fölség pénzt kamatra adni; az árucikkeket kész pénzen veszem és kész pénzen adom el.

Végre, midőn megtudta, hogy a püspök egyházmezejében van egynehány protestáns is, így szólott: — Működjék közre, hogy hívei ne hagyják el vallásukat.

7. India és Bi ma Indiában ezelőtt számos örmény lakott, kik virágzó jólétben éltek. Most az örmények száma nagyon megcsökkent. Az örmény kolóniák maradványai ezek:

Kalkuttában, hol régen sok, gazdag örmény lakott, kik közül többen chan-ok és melikh-ek voltak, — ma 120 örmény ház van. Van templomuk, melynek gazdagságát földbirtok képezi. A három pap közül Minász Bárszeghián állandóan Kalkuttában tartozkodik, a másik kettő a perzsiai kerületeket látogatja és csak nagy ünnepek alkalmával tér vissza.

A kalkuttai örmények társulatot alapítottak, melynek címe; »Kalkuttai örmény egyesület.« Célja ezen egyesületnek nemcsak az indiai, hanem az örményországi és bárhol található örmények érdekeinek előmozdítása. Az egyesületnek, mely 1890 ján, 23-án alakult, eddig 47 tagja van, kik tagsági díjt fizetnek.

Csicsra. Vasúttal Kalkuttából 3 óra alatt ide lehet jutni. Itt csak két örmény család lakik. Örmény misét nem

hallgatnak, mert nincs pap, ki a régi templomban isteni szolgálatot végezzen.

Madras-ban 5—6 örmény ház van, ezek az örmény templom jövedelméből tartják fenn magukat. Papjuk Eghise Mégardumián.

Singapore 7—8 örmény családdal; kereskedők, földbirtokosok. Van templomuk is; a pap neve Szegh-beszdrosz Hovhanneszián.

Bánkun (Birmában) 20—25 örmény családdal; itt is van templom és pap.

Bombay-ban 4 örmény ház van. Ezeknek is van templomuk és papjuk.

Pinág 2 házzal; itt is van örmény templom és pap.

Jáva szigetén is találunk örményt és örmény templomot.

E templomok — melyekben ma csak néhány örmény dicséri az Urat Háig nyelvén — fényes multja arról tanuskodik, hogy az itt említett helységekben nagyszámú, tehetős örmények laktak, kik kereskedés végett a vidékre elszéledtek, később aztán beleolvadtak az angolok közé.

Az indiai és birmai örmények összes száma 1500 lélek.

Az indiai örmények között leggazdagabbak a millióíról híres néhai Szeth Ápkár testvérei és rokonai. Ezek egymással egyesülve Ápkárián név alatt gőzhajó társaságot alapítottak. E társaság hajóit az angolok megvették, hogy az örményeket a versenytérről leszorítsák. Most az Ápkárián társaság hajói csak a chinai vizeken járnak.

8. Alexandriában (Afrika) 55—60 örmény család van. Templomuk, mely Szent-Péter és Pál tiszteletére épült, szép. Van népiskolájuk. Itt több kiváló örmény lakik, kik magas kormány-hivatalokat viselnek.

9. Worcesterben (Éjszak-Ámerika) 300 örmény tartozkodik. — New-York-, Boston-, és Philadelphiában 400 örmény lakik.

Frezno-Szithiben (California) 120 örmény (20 család) lakik. Ezek négy évvel ezelőtt költöztek be ide; mikor ide jöttek 8550 tallért vittek... és ma már 213.000 tallérral birnak. A legszegényebbnek is van legalább 200 tallérja. Csak vásznak van annyi, hogy az 62.550 tallért megér; 143.500 tallérra földbirtokot vettek.

Kisebb közlemények.

Szent-Gergely napján, — mely tudvalevőleg évenként áhítatos kegyelettel ünnepeltetik meg nálunk a húsvét szombatját követő tizen-egyedik szombaton (az idén június 21-én), — harminczkét évvel ezelőtt monumentális egyházi beszédet tartott a szamosújvári örmény katolikus székesegyházban Lukácsy Kristóf, a hirneves történetíró, magyar nyelven, — melyet annak idején a város »a távolabb lakó örmény atyafiakkal is közölhetés és mentől terjedtebb köztudomásra juttathatás végett« saját költségén ki is nyomtatott. A dicsőült egyházi szónok szent beszédében a »Teremtés könyve« 8-ik fejezetének 4-ik verséből indult ki, mely így szól: »És megállapodék a Noe bárkája a hetedik holnapban, a huszonhetedik napon, Örményország hegyein.« Habár az emlékezetes, remek szónoklatnak egész terjedelmében való közlését térszűke miatt más alkalomra kell hagynunk, nem mellőzhetjük mindazonáltal annak ma is kegyeletes érzelmeket ébresztő és lelki gyönyörrel olvasható bejező sorait, az örmény nemzet apostolának idei emlékünnepe alkalmából, e helyen is felidézni a következőkben: »Tiszteljük szeretett hiveim! nemzetünk ezen nagy apostolát, legnagyobb jóltevőjét, kinek Isten után nemzeti megmaradásunkat, vallásunk s egyházi intézményeinket köszönhetjük!... Most boruljunk térdre tisztelt hallgatóim! Imádjuk és áldjuk a Mindenhatót, ki nemzetünknek Szent-Gergelyben egy fényesen világító napot, egy égő szövétneket adott, melynek világánál a világ világosságát, az örök igazságot: Jézus Krisztust megismertük! Kérjük a Mindenhatót, hogy Világosító-Szent-Gergely érdemeiért és az Ő esedezésére vegye oltalmába nemzetünket, egyházunkat, városunk minden ajkú és rendű lakosait! Kérjük a Mindenhatót, hogy oszlassa el a setétség és tudatlanság fellegeit és világosítsa fel a hit-egységétől elszakadt atyánkfainak elméjét, hogy ismerjék el ők is a katolika hit igazságát és térjenek az igaz egyházba, melyet Krisztus szerzett és melyet Világosító-Szent-Gergely nemzetünkben alapított! Kérjük végre a Mindenhatót, hogy a hit világa, melyet ezen nagy Szent gyújtott szívünkben, soha el ne homályosodjék, hanem égjen lánggal és lobogjon állandóul és gyulassza szívünket Isten és felebarátunk szeretetére és vezéreljen minket földi vándorlásunk után az örök világosságba, a z ö r ö k é l e t b e ! Ámen.«

Az orosz alkotmány-tervezet, mely 1881. év márczius havában készült el, érdekes visszaemlékezés tárgyát képezte közelebről a müncheni Allgemeine Zeitung-ban, melynek egyik berlini levelezője teljesen megbízhatónak tartott forrásból a következőket írja: III. Sándor, a jelenlegi czár, közvetlenül trónralépte után kijelentette, hogy az oly gyalázatos módon meggyilkolt atyja által már döntő aláírással is ellátott alkotmányt szent örökségül fogadja

és azt életbelépteti. Ennek következtében Loris Melikov elnöklése alatt bizottságot nevezett ki, mely az alkotmányt életbe léptető törvényt volt kidolgozandó. A bizottság tagjai voltak az összes miniszterek s egy-két magasabb állami hivatalnok, így a többek közt Pobedonoszcev titkos tanácsos is. A tárgyalások már befejezésükhöz közeledtek, midőn az elhatározó ülésen (Nábokov részéről) bejelentés történik, miszerint legfelsőbb kéziratot kell átadnia. A felolvasott kéziratból kitűnt, hogy a csár elhatározta az alkotmányt mellőzni és Oroszország felett továbbra is korlátlanul uralkodni. Ugyanaz a gondolatmenete volt a kéziratnak, mint annak a híres kommunikének, melyet később az orosz hivatalos lap közölt. Ezen csári kézirat hatása leirhatlan volt. Loris-Melikov felpattant helyéről ezen felkiáltással: »Uraim ki a gazember közöttünk?« (»Kto iz nas podletz?«), — a mire általános zajongás között Pobeonoszcev titkos tanácsos fellépet és kijelentette, hogy ő Felsége parancsára előadta nézeteit ez ügyről és örvend, hogy meghallgattatott. A bizottság tagjai hirtelen elszéledtek s azóta az alkotmányterv el van temetve. — Eddig tart az idézett közlemény! Hogy Loris-Melikov (az örmény kancellár) alkotmányos törekvései miatt kegyvesztetté lőn a csár előtt, már említve volt lapunkban.

Irodalom és művészet.

San-Lazzaro ünnepe. Diszes ünnepély folyt le pünkösöd vasarnapján a szent-lázár-szigeti örmény kolostorban. A jelenleg élő legnagyobb örmény költő és tudós Alisán Leont irodalmi működésének 50 éves jubileumát ülték meg. Az ünnepélyen kiváló vendégek voltak jelen; így Agostini bibornok, velencei pátriárkha, Ázarián konstantinápolyi örmény kath. pátriárkha képviselőben Miszák római lelkész, a konstantinápolyi »Árevelk« című legelterjedtebb örmény lap, munkatársát: Árfiáriánt küldötte el az ünnepélyre. Ott volt dr. Pátrubány Lukács budapesti tanár is, aki a »Magyar néprajzi társaság« képviselőben utazott el Velenczébe. Az ünnepelthez a római pápa, az orosz néprajzi társaság és száznál több testület és tudós küldött üdvözlő iratot. A lakoma alatt dr. Pátrubány örmény és magyar nyelven is felolvasta a néprajzi társaság üdvözlését, melyet megéjleneztek. A jubilálótól ez alkalomra egy »Ararát« című nagy ethnographiai mű jelent meg. — Legközelebbi füzetünkben a hírneves költő és tudós ünnepeltetésének részleteivel bővebben is óhajtunk foglalkozni.

Zene-konservatorium. A szentpétervári zenészeti felsőbb iskola növendékei közt az első helyet ez a három örmény leány foglalja el: Keáncseczheáncz, Závrieva és Bábáján. Egy Melikhenczov nevű örmény ifjú is nyer itt oktatást, kinek gyönyörű tenor hangja van,

Közgazdasági élet.

Erzerum kereskedelme. Franciaország erzerumi alkonsula jelentéséből vesszük át a következő adatokat: A beviteli cikkek értéke 1888-ban 9 millió frank, a kivitt árucikkek értéke ellenben 4.800.000 frankot tett Erzerum Franciaországba 400.000 frank értékű árucikket küldött. A gyarmati árúkat az erzerumi kereskedők Marseille-ben az első kézből veszik, ellenben az iparcikkek Konstantinápoly közvetítésével kerülnek Erzerumba. E város Franciaországba a következő árucikkeket küldi: kecske-bőr, dió kopáncs, kender-mag, nyers bőr, viasz, gyapjú és a t. A kereskedelem emelését akadályozzák a közlekedési eszközök. Az Erzerum és Trabizon között 20 évvel ezelőtt épült szekér-út oly gyenge állapotban van, hogy az év némely hónapjában egészen járhatatlan. Nyáron a közlekedés lóháton, tevéken és ökör-fogatok által történik...

Mi újság az örmény világban?

A szamosújvári jubileum. Csákány Adeodát 1819, jun. 24-én született Szamosújvárt. A népiskolát és középtanoda alsóbb osztályait szülővárosában tanulta; a bölcsészeti tanfolyamot 1838-ban végezte Kolozsvárt. Négy évig teológiát hallgatott Gyulafehérvárt. Stefánovics Sámuel Cyril érsek szentelte fel örmény kath. pappá Lembergben 1842, szept. 15-én. 37 évig volt Szamosújvárt segédlelkész (1842—1879). 1851—1863 ig a szamosújvári népiskolában hitelemző és örmény nyelv tanító volt. 1855-ben néhány hónapig tanárkodott az erzsébetvárosi örmény kath. Rafaelféle középiskolánál is. 1863-ban a szamosújvári gymnasium tanárává választott. Előbb alesperesi címet kapott, később szolnok-kerületi főesperesi méltóságot nyert. A jelen tanév végén érte el tanárkodásának negyvenedik évét. Halás tanítványai ezt az alkalmat megragadták és volt jó tanárak tiszteletére fényes ünnepélyt rendeztek. Folyó hó 21-én fáklyás zenével tisztelték meg; dr. Molnár Antal ékeszóó országgyűlési képviselőnk, ki csak a szép ünnepélyért jött le Budapestről — üdvözölte a volt tanítványok nevében. Megható volt a válasz... Másnap történtek a tisztelgések. Duha János vároosi főkapitány csinos beszéd kíséretében ébenfából készült diszalbumot adott át jubilánsnak. Felkereste a gymnasium tanuló ifjúsága is derek tanárát és a tan- és nevelésügy terén hozott megbecsülhetlen szolgálatait némi elismeréseül ezüst tintatartót nyújtott át. A leány iskola növendékei hálájuknak, melylyel hitoktatójuknak tartoznak, ezüst toll és ezüst írótartó átnyújtásával adták kifejezést. Este a társas vacsorához százan ültek le. A társaság, melynek tagjai nem egy-két felköszöntőt mondtak, jó hangulatban volt.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

tisztelettel: Gerster Lajos, amerikai alkonsul.« E fölhívásra nem mulasztottuk el beküldeni az »Armenia« f. évi ápril hóban megjelent számát, — mely piros színben fogja képviselni e magyar-örmény havi szemlét, a milwaukee-i nemzetközi hírlapkiállításon.

A bírói vizsgát kitünő eredménnyel tette le a napokban, Budapesten dr. Simay Gyula munkatársunk, ki a kuriánál joggyakornoki állást foglal el. Az új vizsgált bírónak gratulálunk!

Az alörmény. A montpellieri egyetem (latin nevén: universitas Montispessulana), mely egyike a legrégibbeknek, közelebről fényes ünnepélyességek közt ülte meg hatszázéves fennállásának emlékét. Ez alkalomból Rabelais ról, az ismert francia satirikusról, ki szintén egyike volt a montpellieri egyetem egykori orvsnövendékeinek a tizenhatodik században, — egy igen mulatságos esemény emlékét újítják föl. Midőn ugyais Rabelais egy alkalommal Párisba küldetett Montpellier-ből, hogy tisztelegjen Du Prat kancellárnál, kifejezendő az egyetem tiltakozását előjogainak megnyírbálása miatt, a kancellár előbb nem akarta őt fogadni. Mit csináljon ő már most a szép beszéddel, melylyel a hatalmas kancellár előtt remekelni készült? Ekkor egyikéhez folyamodott ama bohóságainak, melyek az ő specialitásait tették. Örménynek öltözködött és a kancellár palotája elé állt, kiabálva és hadonázva kezeivel. Pár percz alatt sikerült neki óriási csődületet támasztani, a mi még a kancellár kíváncsiságát is felkeltette. Azonnal leküldte egyik inasát megtudni, hogy ki ez a különös ember. A szolga kérdi az »örmény«-t, hogy mit akar? de arra az latinul válaszol. Erre előkeritenek egy másik szolgát, a ki értett egy kissé latinul, csakhogy annak a kérdésére meg görögül válaszol. A harmadik kísérletnél pedig már héber volt a válasz. Végre annyira kíváncsi lett a kancellár, hogy maga elé vezettette a keleti öltözetbe bujt embert. Mekkora volt meglepetése, midőn az előállott a sérelmes montpellieri ügygyel és hévvel vitatta az ottani egyetem százados jogait. A beszélgetés folyamán, melybe a szónoklat után a kancellár belebocsátkozott, annyira megtetszett Rabelais a nagy urnak, hogy pár napig vendégnyánánt tartotta magánál az ál-örményt, s egyszersmind a montpellieri egyetem ügyét is kedvezőleg intézte el.

☛ Az „ARMENIA“ előfizetési ára egész évre 4 frt., félévre 2 frt. — Minden küldemény a szerkesztőséghez intézendő. — Az előző három évfolyamból teljes számú példányokkal szolgálhatunk. Egy évfolyam ára 4 frt.

Krónika.

Orbán Balázs báró hagyatéki ingóságai közt, mint írják, egy rendkívül értékes Rákoczy-kardot is találtak, mely egykor az Aradon kivégzett Kiss Ernő altábornagy tulajdona volt, — tehát kettős történeti beccsel is bír.

Örmény születésű írók dolgozataival a magyar tudományos társulatok f. évi június havi közlönyeiben is több ízben találkozunk; ily dolgozatok: az Egyetemes Philologiai Közölnyben »Nöldeke perzsa tanulmányai« Dr. Pátrubány Lukácstól, — a Természettudományi Közölnyben »Az emléksobrok gondozásáról« Jaka bffy Ferencztől, — s a néprajzi társaság közlönyében: az Ethnographiában »Népnyelvi adatok« Harmath Lujzától.

Hitélet Gyergyóban. Urnapján a gyergyó-szent-miklósi örmény kath. egyházban is fényes istentisztelet tartatott; mely alkalommal a szokásos körmenet díszét és áhitatát az irgalmas növények felügyelete alatt álló növendékek összhangzó, szép karéneke is nem kis mérvben emelte.

Előfizetési felhívást adott ki Harmath Lujza tisztelt írónőnk az általa szerkesztett »Magyar Nők Albumá«-ra. A mű budapesti nyomdában, Légrádyéknál, fog megjelenni, díszes kiállításal. Megjegyezzük itt, hogy a szerkesztőnő lakcíme ez: H L. Moson. (Marostordamegye.)

Új román lap. Bihar megyéből, Belényesről írják, hogy ott egy román nyelvű hirlap megindítása tervezetik, melynek érdekében a belényesi gymnasium egyik tanára már lépéseket is tett. E lapnak a helyi érdekek védelmének kívül állítólag az képezendő egyik főfeladatát: hogy az újabb időben némileg meglazult egyetértést a társadalom különböző nemzetiségű elemei között szorosabbra fűzze. Főösleges megjegyeznünk, hogy részünkről, kik mindenkor a társadalmi béke és egyetértés elvi alapján állunk, — az új román irodalmi vállalatnak eme hazafias programjához a legőszintebben gratulálhatunk.

Az amerikai hírlapkiállításon folyóiratunk is be lesz mutatva. Budapestről f. évi ápril havában keltezve a következő sorokat vetjük »(Consulate of the United States of America, Budapest.) Tekintetes Kiadóhivatal! Milwaukee város — Egyesült Államokban — az 1891. évre egy iparkiallítás rendezését határozta el, melyen külön hirlap-collectiót óhajt kiállítani. Minthogy említett kiállítás igazgatósága az egész világ lapjait képviseltetni kívánja, megkeresett engem, hogy fenti célra a Magyarországon megjelenő összes lapokból egy-egy példányt szerezzek be. Midőn ezen megkeresésnek eleget tennék, tisztelettel kérem a tekintetes kiadóhivatalt — méltóztatassék becses lapjából egy idei húsvétii számot közvetlen hozzám beküldeni, hogy én a lapokat rendelkezési helyekre juttathassam. Szívességeért köszönetet mondva, maradok kiváló